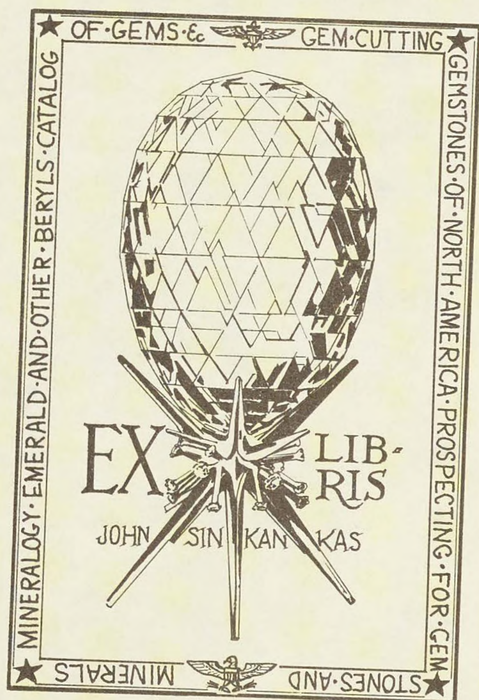
DE GEMMIS ERRORES VULGARES

1687

OF·GEMS·&c GEM·CUTTING
GEMSTONES·OF·NORTH·AMERICA·PROSPECTING·FOR·GEM
STONES·AND MINERALS
MINERALOGY·EMERALD·AND·OTHER·BERYLS·CATALOG
EX LIB-RIS
JOHN SIN KAN KAS

Q. D. B. V.

DE

GEMMIS

ERRORES VULGARES,

Qvos

DISSERTATIONE

HISTORICO-PHYSICA,

In

ACADEMIA LIPSIENSI,

XXIV. Decembr. MDCLXXXVII.

MODERANTE

L. ADAMO Rechenberg/ P.P.

Affine suo honorando,

Exponit refellitqve

JO. JACOB SPENERUS, Mœno-Francof.

Philos. Bacc. & Medic. Cultor.

LIPSIÆ,

Typis CHRISTOPHORI FLEISCHERI.

B. C. D.

Tin omnium artium & ſcientiarum doctrinas paſſim irrepſerunt errores, qvos eruditi curioſo hoc ſeculo, veritatis ſtudio incumbentes, hinc inde detegere ſolent; Ita neſcio, an ulla Philoſophiæ pars pluribus majoribusqve ſit obnoxia erroribus, qvam doctrina phyſica ex veterum placitis potiſſimum deſumta. Qvippe, qvi nec tot experimentorum machinis, nec inſtrumentorum ſuppetiis fuerunt inſtructi, aut adjuti, qvot noſtra ætate habent naturæ ſcrutatores eximii, qvi in abyſſo naturæ ad fundum usq; penetrare ſatagunt. Mihi non vacat jam veterum in Græcia celebrium Philoſophorum de principiis rerum naturalium, harumqve natura & effectis recenſere ſententias diverſas & oppido abſurdas; cum tanta ſit illorum copia, ut brevi, qvam molior, diſſertatione comprehendi neqveant. Exercitii ſolum gratia, aliqvos ætati noſtræ propiorum & qvidem perqvam vulgares, ex ea parte Phyſicæ, qvæ *regnum*, ut vocant, *minerale* complectitur, annotare hic ac refellere, animum induxi. Sed cum & hoc regnum late pateat, ſatisqve amplum ſit; juvat nunc qvidem *errores de gemmis* vulgo creditos expendere, eosqve pro ingenii mei tenuitate patefacere. Ut autem ordine aliqvo ſervato dicti errores digerantur, *duas* futuræ contemplationis conſtituam *Sectiones : Prima* erit *hiſtorica*, *altera Phyſica*. Deus ſecundet cœpta, ut in honorem nominis ſui cedant!

SECTIO I. HISTORICA:

§. I.

CUm *errores* vulgi *de Gemmis* earumqve natura & virtutibus notare hîc conſtituerim, harumqve aliæ ſint *diaphanæ*, aliæ vero *ſemidiaphanæ*, aliæ *opacæ*; primum, qvos de *diaphanis* certi ſcriptores cum vulgo fovent errores, pandam; deinde ad *opacas* progreſſurus. Ad *diaphanas* autem refero *adamantem, rubinum, carbunculum, ſapphirum, ſmaragdum, granatum, amethyſtum, berillum & topaſium.*

§. 2.

De *Adamante* igitur apud diverſos ſcriptores, varios mihi obſervare licuit errores jam enumerandos. Primum *durities* tanta illi tribuitur, qvanta nullius in natura eſt rei: ut indomita qvoqve vis ejus nominari ſoleat. Cujus opinionis apud Latinos præcipuus autor eſt *Plinius*, qvi *lib. 37. c. 4.* ſcribit: *Invicta illa vis (adamantis) duarum violentiſſimæ naturæ rerum ferri ignisqve contemptrix.* Item: *adamanti tanta naturaliter duritia & ſoliditas ineſt, ut nulli violentiæ cedat, nec ferro nec incude poſſit infringi; qvin imo ejus ictus ita reſpuit, ut ferrum utrinqve diſſultet, incudesqve etiam ipſæ vulneribus acceptis diſſiliant.* Hunc ſecutus videtur *Iſiodorus*, de Adamante Indico tradens: *Hic nulli cedit materiæ, nec ferro nec igni, unde & nomen indomitæ vis accepit.* Horum autoritate forte deceptus vir alioqvi mineralium, ſi qvisqvam, peritiſſimus *Georgius Agricola, in tractatu de Foſſilibus lib. 6. p. 281.* de eodem ſcribens: *Differt vero Adamas à criſtallo duritie, qvæ ei tanta eſt, ut ſi ſuper incudem poſitus acerrime percutiatur malleo, malleus & incus vulneribus acceptis diſſiliant, qvam ipſe frangatur comminuaturve. Vincentius Bellovacen-*

censis in Speculo Naturali lib. 9. c. 40. plane duritiem ejus inenarrabilem censet: *Incudibus hic deprehenditur, ita respuens ictus, ut ferrum utrinqve dissultet, incudesqve etiam dissiliant, duritia qvippe inenarrabilis est, simulqve victrix natura.* Qvam narrationem in seqventi capite, carmine declarat apposito, ex *Marbodæo veteri Poeta Gallo*, cujus carmina ex ævo barbaro non ignota aliàs sunt:

Ultima præcipue genera Indjæ sunt Adamantis
Qvem Crystallorum natum sumptumqve metallis,
Nunc ità fulgentem crystallum reddit origo,
Ut ferruginei non desinat esse coloris:
Cujus durities solidissima cedere nescit,
Ferrum contemnens nullo domabilis igne.
Qvæ tamen hircino calefacta cruore liqvescit.
Incudis damno percussorumqve labore
Hujus fragmentis gemmæ scalpuntur acutis.
Alterius generis producit Arabja Adamantem,
Nec nitore par huic, preciiqve minoris habetur.
Pondere sit qvamvis & enormi corpore major.
Tertius est Adamas, qvem dat maris Insula Cyprus.
Qvartum producit ferraria vena Philippis.

Confer *Albertum Magnum, in tractatu de Mineralibus lib. 2. cap. 1. §. 2. Anselmum Boëtium de Böot Historia Gemmarum & Lapidum lib. 2. c. 4. Jonstonium in Thaumaturgia Classe 4. cap. 10. Olaum Wormium in descriptione Musæi cap. 7. Clusium in libello Exoticorum lib. 7. cap. 47.*

§. 3.

Ex primo hoc errore alius natus est; nempe adamantem omnia corpora solida confringere. *Vincentius in Speculo Natural. Lib. IX. cap. 39.* ita de eo habet: *Omnia corpora solida lapis Adamas confringit.* Hinc &

opinio invaluit, Adamantem sagittæ acumini aptatum omnia arma facillime penetrare. Quod *Anselmus Boëtius Historia Gemm. & Lap. lib. 2. cap. 4.* perhibet. *Adamantis cuspis si telo, vel sagittæ imponatur, omnia arma facillime penetrat.* Cui hac in parte *Wormius in Musæo*, loco modò citato, astipulatur. Et ut error ferax errorum esse solet, si semel in libros à diversis relatus fuit scriptoribus: Ita vulgo creditur, *Adamantem* igne non domari, nec consumi posse, imo ne quidem incalescere. Id quod præter *Plinium* & *Isiodorum* jam allegatos quoque verum esse putavit *Georgius Agricola: Nec ferri solum, scribit, ictus respuit, sed resistit etiam igni, cujus ardore adeo non liquescit, ut nunquam incalescat, adeo non fœdatur, ut purior fiat.* Quem errorem *Vincentius* quoque *Bellovacensis* ex Plinio repetens auget, cum ignium victricem naturam ejus & nunquam incalescentem describit: unde & ab indomita vi Græce accepisse nomen dicitur: ut ὁ ἀδάμας sit quasi ἀδάμαςος, *indomitus* ex α, στερητικῶ, & δαμάω, domo. *Franciscus Rueus* addit *tractatu de Gemmis lib. 2. cap. 15. Quinimo pusilla tametsi mole ignibus etiam vastissimis injectus modicus, pertinax atque illæsus ita permanet, ut nullam prorsus ignis actionem admisisse (etiamsi multos dies inibi perseveret) palam ostendat: unde & indomitam antiquis vocari gemmam, invenire est.* Causam hujus rei vulgo creditæ *Chioccus in Musæo Calceoario* reddere laborat: *Sed nec igni*, dicit, *domari valet, humorem habens calore firmiorem ob nativam siccitatem, validiore in concretione, frigoris densatione concurrente: aut ex Alberto præ intensa hujus gemmæ frigiditate pori adeo coarctantur, ut ignem ingredi non permittant, imò & Serapio Adamantem frigidum & siccum quarto in gradu esse scri-*

scribit. *Qua fortasse temperamenti natura motus Plinius censuit ardore ignis adeo non liquescere, ut nunquam incalescat: & Xenocrates refert, igne non modo non fœdari, imo puriorem fieri.*

§. 4.

Errores de *Adamante* recensitos cumulat *Albertus Magnus*, illum plumbo injecto simul igne solvi existimans, loco supra allegato: *Solvitur etiam, quod mirum magis hic lapis plumbo propter multum argentum vivum, qvod est in ipso.* *Vincentius Bellovacensis* addit, eundem *hirci sanguine vel plumbo solvi.* Quod miror, *Georgium Agricolam* quoque credidisse: *Liquido,* inqvit, *plumbo in ardentibus fornacibus ita in calescit, ut dissolvatur.*

§. 5.

Non levior alius de *Adamante* error notus est, quô eandem cum magnete habere virtutem dicitur. Ita enim *Vincentius lib. IX. Speculi Naturalis cap. 40.* narrat: *Stellamqve maris indicem itineris inter obscuras nebulas per diem & noctem prodit; cum enim vias suas ad portum dirigere nesciunt, accipiunt acum, & acumine ejus ad Adamantem lapidem fricato, per transversum in festuca parva figunt, & vasi pleno aquæ immittunt, & tunc adamantem vasi circumducunt, & mox secundum motum ejus sequitur in circuitu cacumen acus rotatum. Ergo proinde citius per circuitum lapidem subito retrahunt, mox cacumen acus avulso ductore, contra stellam aciem dirigit, statimq; subsistit, nec per punctum movetur, & nautæ secundum demonstrationem factam ad portum vias dirigunt.* Quæ fabula poëtico more, carmine digna *Marbodæo* visa est:

Tertius est Adamas, qvem dat maris insula Cyprus.
Quartum producit ferraria vena Philippis:
Omnibus æqua tamen via est adducere ferrum.
Quod facit & Magnes.

Haud

Haud dubie & hunc errorem ex *Plinio* jam citato hausit, qvi vires nobilissimæ hujus gemmæ prædicaturus scribit: *Adamas dissidet à Magnete in tantum, ut juxta positus ferrum non patiatur attrahi, aut si admotus Magnes apprehenderit, rapiat atqve auferat.* Unde forsan habet *Albertus Magnus*, qvod mirabundus refert. *Et qvod mirabile videtur multis, qvando magneti supponitur, non permittit ipsum ferrum trahere.* Qvam opinionem seqvitur *Georgius Agricola*, *Alberto* qvasi succinens: *Sic præstantissimus adamas vim Magnetis frangit: Etenim juxta ferrum positus, id magnetem ad se trahere non sinit; aut si jam traxerit, ab ipso abripit. Marbodæus qvoqve citatus jam* versibus eandem complexus opinionem:

- - Magnes absente potens Adamante:
Nam præsens Adamas Magneti qvod rapit, aufert.

Franciscus Rueus tractatu de Gemmis loc. supra memorato: *Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum magnete dissidium ingenuit, ut illo præsente, omnem vim tractricem direptam plane conspicias. Qvin magis tractum ab hoc ferrum feroci qvadam vi ab admoto adamante revelli, cernere est.*

§. 6.

Nondum satis errorum de virtute adamantis sparsum; nisi & de ortu falsa narrarentur. Nam *Plinius* autor est, *eum non nisi in excellentissimo auro nasci.* Alii, referente *Clusio & Vincentio*, in crystallo ejus natales qvæsiverunt. Qvod ex *Marbodæi* carmine qvoqve colligas:

Qvem crystallorum natum sumptumqve metallis
Nunc ita fulgentem crystallum reddit origo.

Tam nobilem ergo ortum habere cum debeat; minus mirandum, si & noctu lucere & lucem illius interdiu à sole abscondi, indeqve noctu qvoqve tantum qværi & inveniri, *Bellovacensis* tradat. *Noctu tantum non interdiu qværitur, qvia noctu lucet, qvia sol lucem ejus abscondit.*

§. 7.

§. 7.

Adamantem ſanguine hirci, qui per aliquot menſes biberit vinum & commederit petroſelinum vel Siler montanum, emolliri, ut deinde confringi queat, ajunt. Cujus opinionis teſtis *Albertus Magnus* eſt, *libr. 2. Mineral. c. 1. §. 1. Solvitur tamen & molleſcit ſanguine hirci, præcipue ſi hircus aliquandiu biberit vinum, & petroſelinum & Siler montanum commederit.* Qvam opinionem *Vincentius* nova narratione confirmatum ivit, ex *Plinio* hæc referens; *Siquidem invicta illa vis duarum violentiſſimæ naturæ rerum ferri ignisqve contemptrix, hircino rumpitur ſangui- ne, nec aliter, quam recenti calidoque macerata, &c.* *Id Marbodæus* in ſupra citato carmine, ita effert:

Ferrum contemnens nullo domabilis igne:
Quæ tamen hircino calefacta cruore liqueſcit,
Incudis damno percuſſorumqve labore.

confer *Franciſcum Rueum lib. 2. de Gemmis c. 15. Plinio* hac in parte conſentientem.

§. 8.

Ad errores vel fabulas de adamante ſparſos pertinet, illum capiti mulieris, ipſa inſcia, ſuppoſitum, ſi caſta ſit, fidemque marito ſervet, efficere ut dormiens in ejus amplexus ruat; ſi vero adultera, eosdem averſetur. Id quod præter *Anſelmum Boëtium*, *Rueus* inter nugamenta Phyſicorum merito refert.

§. 8.

Non majorem fidem meretur alia de *adamante* narratio, qua traditur illum reconciliationis medium eſſe iramqve comprimere atque conjugum amorem fovere, ſiniſtro lateri alligatum. Qvod præter *Anſelmum Boë-*

 tium,

tium, *Chioccus in Musæo Calceoarii* commemorat. Unde fabula enata, quam *Albertus Magnus* recitat, eum contra rixas, hostes, feros homines indomitasqve bestias lacerto sinistro alligatum valere. *Anselmus Boëtius* credi etiam refert, *illum constantem victoriam animiqve fortitudinem efficere*: Vel, ut *Marbodæus* fingit:

Indomitumqve facit mira virtute gerentem.

Plura adhuc ab aliis de eo ficta, memorat *Anselmus Boetius*; *nempe contra incubos, succubos dæmonumqve nocumenta & præstigia præsentaneum esse amuletum. Chioccus in Musæi Calceoarii descriptione* addit: perhiberi eum *Incantationibus fascinationibusve resistere. Vincentius* majora audacia usus, scribit: Prodest lunaticis & dæmone repletis, ex contactu etiam prodest insanis: imo si fides ipsi adhibenda, *Venenum fugat & prodit*. Et hæc de *Adamante*.

§. 9.

Ad *Rubinum* progredior: qvi inter *diaphanas* gemmas, non infimum meretur locum. Huic *Anselmus Boetius cit. libr. II. cap. 14.* tribuit: *Si homini infortunia instent, hunc mutatione coloris in obscuriorem, ea significare, iisqve præteritis, iterum pristinum colorem recuperare. Wolfangi Gabelchoveri insignem de ipso historiam notatu dignam hic annectere placuit: cujus verba in commentario c. 6. Andreæ Baccii de Gemmis & lapidibus, hæc sunt. Notatu v. dignum est, Rubinum verum orientalem coloris crebra mutatione & obscuritate, homini ipsum gestanti, certum aliqvod infortunium & calamitatem non diu absuturam denunciare, & pro majori vel minori infortunio ad majorem, vel minorem nigredinem & opacitatem declinare. Id qvod tum à viris clarissimis freqventer audivi, tum qvoqve proh dolor! ipsemet expertus fui. Cum enim V. Decembris Anno 1600. post*

Chri-

Christum natum, cum dilectissima conjuge Catharina Adelmannia piæ memoriæ, Stutgardia Calvvam proficiscerer, observavi in itinere manifestissime, Rubinum pulcherrimum, qvem annulo inclusum, ab eademqve dono acceptum in manu gerebam, semel atqve iterum splendidissimum colorem fere prorsus amisisse, & pro splendore obscuritatem & luce tenebras acqvisivisse, qvæ nigredo & obscuritas non solum per unum vel alterum, sed aliqvot, perduravit dies; adeo, ut vehementer perterritus annulum ex digito removerim, & in cistam recondiderim. Unde non raro conjugem admonui instare vel mihi, vel illi insigne periculum, qvod ex rubini mutatione collegeram. Neqve sane animus me fefellit, ut quæ intra paucos dies lethali morbo correpta fuerit, qvi ipsam ad mortem usqve comitatus est: Post mortem verò pristinus splendor sua sponte denuo rediit.

§. 10.

De *Sapphiro* non minus, ac de *Adamante* miræ virtutes prædicantur. Nimirum qvod ut nonnulli putant, Sapphirus gestanti se gratiam apud homines & Principes viros conciliet, inimicos reconciliet. Vid. *Chioccus in descriptione Musæi Calceoarii Sect. 110. p. 225. Marbodæus* addit, eum terrores fugare, invidiam superare, à fraude immunem reddere:

Et qvi portat eum, nullo terrore movetur,
Invidiam superat, nec ulla fraude necatur.

Imo addit:

Hic lapis (ut perhibent) educit carcere vinctos,
Obstrictasqve fores & vincula clausa resolvit.
Fertur & ad pacem bonus esse conciliandam
Et plus qvam reliqvas amat hanc Negromantica Gemmas,
Ut divina qveant per eam responsa moveri.

§. 11.

Chioccus tradit, Sapphirum caſtitatis indicem eſſe; adeo ut ſi qvis ſalax, aut ad Venerem impuram proclivis, talem geſtet, in partes diſſiliat gemma: perit & vis illa inſita, omnisqve nitor ſordeſcit & obſcuratur. *Franciſcus Rueus lib. II. c. 4.* illi virtutem plane miram & abſurdam affingit; qvaſi pietatem animo excitet. *Animi in Deum propenſionem, devotionem, pietatem, conſtantiam, pacis ambitionem, Deorum munera, opimaqve (qvod ad hanc vitam ſpectat) beneficia invitare, fertur. Ut vel hinc eccleſiaſticis omnium maxime dignꝯ ſit, rude etiam vulgus profiteatur.* Qvod forte ex *Alberto Magno* habet ſcribente: *Pacem conciliat: pium & devotum in Deum efficit & animam firmat in bonis.* Facilius credideris *Dioſcoridi lib. 8. c. 100.* memoranti: *Si aranea intra pyxidem ponatur, & unus Sapphirus Indicus (is namqve ceteris bonitate præcellere dicitur) ſive alius ſupra pyxidis orificium, aranea ejus qvaſi virtute victa moriatur.*

§. 12.

Smaragdo, qvam ſubjungere Sapphiro placet, *Albertus Magnus libr. II. Mineralium c. 17.* ſingularem vim efficiendæ caſtitatis ſtudium affingit. Qvod *Anſelmus Boëtius* explicat his verbis: *Communi etiam hominum opinione caſtitatis cuſtos ac adulterii proditor exiſtimatur, qvod venereos actus illegitimos non ferat, ac ſi peragantur, in partes diſſiliat.* *Marbodæus*, ut eſt credulus, etiam Dæmones illum arcere, cantillat:

Idem dæmonibus contrarius eſſe videtur,
Vincit præſtigias & carmina dura reſolvit.

Omnem fidem ſuperat, qvod *Boëtius* jam ſæpius allegatus lib. 11. c. 58. ex aliorum narratione refert: *hominem ad ſecreta invenienda habilem reddere, futurorumqve cogni-*

tio-

tionem dare, eloqventem efficere, opes augere. Albertus qvoqve *Magnus l.11. Mineral.c.7. Bonam* inqvit, *facit memoriam & tempestatem avertit, & valet divinantibus.* Facilius crederes, si experientia præsto esset, qvod *Rueus lib.11. de Gemmis, cap. 4.* habet: *Oculos serpentis etiam diffluere, si optimum Smaragdum diutius intueantur.*

§. 13.

Granato qvidem tam miræ, ut jam memoratis gemmis, non ascribuntur virtutes: Sed tamen *Rueus* refert *lib. 2. c. 3.* esse, qvi credant *valere eum contra Cacodæmones, neqve deesse, qvi victoriam gerenti polliceantur.*

§. 14.

Amethystum, principum gratiam portanti talem conciliare creditur. Ita enim *Franciscus Rueus lib. 2. c. 2. refert, hunc vigilantem & principibus gratum reddere eum, à qvo portetur. Sunt, qvi grandinem avertere & omnia prospera invitare illum tradant.* Idem plane testatur *Anselmus Boëtius lib. 11. Histor. Gemm. & Lap. c. 34. p. 166.*

§. 15.

De Hyacintho non dissimiles fabulas *Rueus* habet lib. 2. c. 12. *Nec desunt, qvi hyacinthum confirment, divitias augere, & animi alacritatem efficere: Præterea & à fulguribus portantem defendere. Albertus* qvoqve *Magnus lib. 11. Mineralium cap. 7. §. 2.* de hyacintho prædicat: *In ligaturis autem physicis ejus usus est, qvod collo suspensus vel digito gestatus, tutum reddit peregrinum & gratum hospitibus. Vincentius Bellovacensis in Speculo Naturali* libr. 17. c. 76. hæc qvoqve antecedentibus addit erroribus: *Solidissima qvoqve duritia est, ita, ut findi & sculpi recuset. Sed sculpitur qvandoqve fragmentis Adamantis: Confortat gestantem, fugat tristitias & suspiciones vanas: Securum facit in peregrinas terras euntem. Anselmus* qvoqve *Boëtius* experi-

entissimus certe gemmarius, credi *à non paucis*, tradit, *divitias, honores ac prudentiam augere, etiam alacritatem efficere, & à fulgure portantem defendere.*

§. 16.

Berillus, singularis virtutis & efficaciæ esse, *Alberto Magno* visus est. *Fertur contra pericula hostium, contra lites, valere & reddere invictum. Mitem etiam in moribus efficere, & ingenium bonum dare.* Cui idem mox addit: *Expertum etiam est, qvando rotundatus est & oculo solis exponitur, adurit, ignem accendit. Dicunt etiam aurifices, qvod conjugium conciliet, inter maritum & uxorem.* Astipulatur in his omnibus *Alberto Magno, Vincentius* admodum barbara qvædam superaddens lib. IX. *Juba scripsit qvod conjugii dat amorem, & portantem se magnificat. Idem Berillus si rotundatus est, ut sicut pomum fuerit, humectatus aqva in claritate solis, carbones mortuos & pannum laneum nigrum & bullituram arboris siccam accendit.* In seqventibus eadem explicat. *Radium solis ad se trahit, qvi scilicet radius lapidem sine continuitatis solutione penetrans, ex altera lapidis parte, qvæ scilicet à sole remotior est, stuppas, panniculos & qvæcunqve sicca & comburenda facile attrahit, accendit;* Manum qvoqve se tenentis adurere potest. Unde & metro lusit Poëta barbarus:

Me dedit insignem virtus qvæ format in ignem
Solis splendorem non nisi passa calorem.
Sic lux æterna descendit ab arce superna,
Est incarnata, matre non tamen violata.

Idem testatur in *Descriptione Musæi Calceolarii Sect. III. p. 221. Chioccus, Franciscus Rueus l. 2. c. 1. Invenio hanc gemmam adversus hostium injurias & contra segnitiem pollere, ingenio prodesse, conciliare conjugatos.* Easdem vires de Berillo tradit ex aliorum relatione, *Anselmus Boëtius lib. 2. c. 7.*

§. 17.

§. 17.

Ad *Topasium* nos ordo ducit: cujus itidem variæ recensentur virtutes. *Albertus Magnus lib. 11. Mineralium cap. 18.* refert: *Expertum est nostro tempore verum Topasium in aqvam ferventem injectum illius æstum ita consopivisse, ut statim injecta manu abstrahi potuerit absqve ulla læsione, qvod unus ex nostris sociis probavit Parisiis. Anselmus quoq; Boëtius* credi, refert, *lib. II. c. 66. Intellectum confortare, molestiisqve insomniis adversari. Dæmones terrere & fugare, pusillanimitatem stultitiamqve auferre: Sapientiam animiqve constantiam promovere, à fascinationibus ferentem tueri, brachio sinistro alligatus aut collo suspensus auroqve inclusus creditur.*

§. 18.

Chrysolithus, veneno præsente, colorem amittere traditur, semoto, iterum recipere. Qvod à qvibusdam credi refert *Olaus Wormius, cap. 18. p. 106. Franciscus Rueus* de eo vulgo creditas vires enumerat easdem ferme, qvas *Anselmus de Topasio* adducit, addens: *Thetel Judæus Philosophus tradit, Chrysolithos reperiri insignitos fœmina una manu avem, altera vero piscem continente, mercatoribus utiles, qvod stultitiam pellat, invitet autem solertiam, qva ipsis negotiis suis bene absolvendis, maxime egent.*

§. 19.

Opalus, qvi ex parte pellucidus est, mira efficit, si *Chiocco in Descriptione Musæi Calceolarii Sect. 111.* credimus: *Opalus ut præ colorum varietate, qvos in mutatione ostendit, insignis est, tot etiam illi virtutes inesse enarratur, qvot habet colores. Inter qvos hoc peculiare dicitur, qvod circumstantium oculos obducta nube recondit: Unde qvoqve acrisia percutit, ut non videant vel advertant, qvæ fiunt coram eis, & ideo furibus tutissimum esse patronum.*

§. 20.

§. 20.

Oculus cati, qvæ apud Indos in tanto est pretio, qvia sibi firmiter persuadent, ejus, qvi hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri, referente Clusio lib. 1. Aromatum c. 54. Eodem loco habet: *Ego vero qvod expertus sum referam; Lineus pannus ita compressus, ut ipsius gemmæ meditullium sive oculum tangat, nullo igne uri posse.*

§. 21.

Visis igitur *diaphanis gemmis* earumqve fictis virtutibus, ad *semidiaphanos* progredior: inter qvas eminent *Sardius, Chalcedonius, Onyx, Achates, Jaspis, Heliotropius, Prasius.*

§. 22.

Sardius lapis, qvi etiam Carneolus seu Corneolus vel Cornelius audit, veteribus non incognitus, iras mitigare dicitur. Ita enim *Albertus Magnus*, & *Vincentius Bellovacensis* tradunt. Id qvod *Marbodæus* carmine expressit more suo:

Sed neqve Cornelium lapidem numerare pigebit,
Qvi licet obscurum videtur habere colorem;
Non spernenda tamen huic creditur insita virtus.
Nam lapis hic digito collove gerentis adhærens,
In disceptando surgentes mitigat iras.

Albertus Magnus autor est, *acuere ingenium & animum accendere ad gaudium lib. 2. Mineral. c. 17. Anselmus Boëtius* ex eo refert, (qvod tamen mihi inqvirenti invenire non licuit) *gestatum Sardium seu Corneolum, animum exhilarare, timorem pellere, audaciam præstare.* Idem credi, testatur *Wormius in Musæo c. 16. p. 99.*

§. 23.

Chalcedonius juxta *Albertum Magnum phantasticas illusiones prohibere putatur* Lib. II. Min. c. 3. §. 2.

§. 24.

§. 24.

Onyx Dioscoridi noxius habetur. *Collo namqve suspensum vel digito portatum, tristitiam & timorem excitare, lites multiplicare, animos ad rixas commovere, ut ex ipso recitat Chioccus in Descript. Musæi Calceoarii Sect. III.* Qvem errorem *Albertus M.* qvoqve refert. *Ajunt, qvod collo suspensus excitet tristitias, timores, in somno phantasias terribiles, multiplicare facit tristitias & lites.*

§. 25.

Sardonyx, qvi ex Onyche & Sardio componitur, apud Græcos tanti fuit æstimatus, ut Policrati Samiorum tyranno felicitatis suæ, qvam nimiam fatebatur ipse, satis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret, planeqve ab invidia ejus abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset. *Franciscus Rueus* existimat, facere *adversum animi fastum, item nocuos effectus arcere. Hominem castum,* facere & pudicum. *Marbodæus* poëtica licentia idem affirmat:

Hic castum, humilemqve facit multumqve pudicum.

§. 26.

Achates miræ venustatis gemma, in qva singularis naturæ perspicitur lusus. Creticum, *Avicenna* (*Alberto Magno* referente) *ait, vincere pericula & vires conferre corporibus. Gratum & placentem facit, ut dicit, Evax Rex Arabum & persuasorem & boni coloris hominem, & facundum, & munit eum contra adversa.* Qvod confirmat *Vincentius lib. IX. c. 37.* De illius virtutibus *Marbodæus*:

Hunc qvoqve corallo similem fert insula Creta,
Cujus planicies croceis est illita venis,
Iste Nepæ virus fugat & qvod vipera fundit.
Reddentem facies varias dat Indus Achatem,

Hunc nemorum frondes hunc dantem signa ferarum:
Hic sedat sitim, visum fovere putatur,
Qvi Myrrhæ gratum succensus spirat odorem.
Et qvi sangvineas maculas perhibetur habere,
Certa cui facies, qvia creber vilis habetur.
Portanti munus, viresqve ministrat Achates,
Facundum faciens gratumqve boniqve coloris.
Et persuasorem mundoqve Deoqve placentem;
Hoc Anchisiades comitante pericula vincit.

Franciscus Rueus aliam de eo virtutem prædicat: *Ceterum omnem Achatem venenis pestiferis araneorum & scorpionum ictibus aversari; prudentiam ac facundiam præstare, ab adversa fortuna tutari, visum fovere, cor recreare. Psellus in libello de Virtutibus Lapidū,* qvem primus *Jacobus Maussacus* vulgavit & Latine vertit, teste testatur, *tantum virtutis siccificæ ei inesse, ut aqvam ebibere possit & vas vacuum relinqvere.*

§. 27.

De Jaspide, ex aliorum opinione, narrat *Albertus Magnus libr. II. Miner. c. 8. §. 1. qvod gestantem se, à luxuria prohibeat, reddat gratum, potentem, & tutum. Vincentius Bellovacensis* plura adhuc illi tribuit *lib. IX. c. 77. Castum hominem sese portantem & tutum facit, gratum, si consecrata sit, noxia pellit phantasmata:* Nec minora *Marbodæus,* carmine ludens:

Optimus in viridi translucentiqve colore
Et qvi plus soleat virtutis habere probatur.
Caste gestatus febrim fugat, arcet hydropem.
Appositusqve juvat mulierem parturientem.
Et tutamentum portanti creditur esse.
Et sicut perhibent, phantasmata noxia pellit.

Confer *Franciscum Rueum lib. II. de Gemmis cap. 1.*

§. 28.

§. 28.

Species Jaſpidis *heliotropius* viridis, ſangvineis guttulis per univerſam ejus ſubſtantiam reſperſis conſpicua gemma eſt: de qva *Plinius lib. 37. c. 10. Heliotropia naſcitur in Æthiopia, Africa, Cypro, poracei coloris, ſangvineis venis diſtincta. Cauſa nominis, qvoniam dejecta in vas aqvæ plenum fulgorem ſolis accedentem percuſſu ſangvineo mutat, maxime Æthiopica: eadem extra aqvam, ſpeculi modo ſolem accipit, deprehenditur defectus, ſubeuntem lunam oſtendens.* Unde forte fabulam *Albertus Magnus lib. II. Min. c. 5.* habet. *Hanc, Eliotropium dicunt eſſe vocatum Negromantici, qvia ſi ungatur ſucco herbæ ſui nominis, in vas aqvæ plenum demiſſus, facit ſangvineum ſolem videri, ſicut ſi pateretur eclipſin. Cujus cauſa eſt, qvia totam aqvam ebullire facit in nebulam, qvæ inſpiſſando aërem impedit ſolem videri, niſi qvaſi in rubore & ſpiſſa nube rorando: Poſtmodum autem deſcendit illa nebula, rorando ſicut per guttas pluviæ:* mox ſubjicit: *Dicitur autem reddere hominem bonæ famæ & incolumem & longæ vitæ. Dicitur etiam, qvod unctus herba ſui nominis, ut prædiximus, viſum fallat internum, ut hominem prohibeat videri. Marbodæus* fictas haſce vires carmine expreſſit:

Ex re nomen habens eſt Heliotropia gemma,
Qvæ ſolis radiis in aqva ſubjecta bacillo,
Sangvineum reddit mutato lumine ſolem,
Ecclipſinqve novam terris effundere cogit,
Deniqve poſt modicum vas ebullire videbis,
Aſpergiqve foras ſubitæ ſcaturiginis imbrem,
Ut fit, cum nimbos deſtillat turbidus aër.
Imbres de cœlo vocat: aſtringitqve ſerenum;
Sed qvoqve geſtanti dat plurima vaticinari.
Atqve futurarum qvædam prænoſcere rerum,
Nosqve bonæ famæ, qvibus eſt data, laudibus ornat.

Servat & incolumes, producens tempora vitæ.
Sangvinis astringit fluxum pellitqve venena.
Nec falli poterit, lapidem qvi gesserit illum.
Tot bona divino data sunt huic munera gemmæ.
Cui tamen amplior his concessa potentia fertur;
Nam si jungatur ejusdem nominis herba,
Carmine legitimo, verboqve sacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis qvemcunqve gerentem,
Hanc nunc Æthiopes, nunc Cyprus & Africa mittit,
Sanguinis adspersum guttis similemqve Smaragdo.

Vincentius, ut alias, ita & hanc de *heliotropio* fabulam credit, & recitat *Lib. IX. c. 67.*

§. 29.

Hactenus de *diaphanis* & *semidiaphanis* gemmis mihi sermo fuit. Jam ad *opacas* progredior, inter qvas *Turcois*, *Malachites* eminent. *Turcois* sit in hac gemmarum classe primus. De hac *Albertus Magnus libr. 11. Miner. c. 18. §. 2. ex vulgari traditione habet, qvod visum conservet & à nocivis casibus portantem defendat. Chioccus in descriptione Musæi Calceoarii* ejus vires pluribus describit fictas: *Cui admirandæ ab autoribus attribuuntur virtutes, adversus fascinationes & lymphaticos; illos nimirum, qvi maniaco furore corripiuntur valere, tradit. Cardanus libr. 7. Annulo gestatus, si ex eqvo cadat homo, excipere omnem ictum & eam pro cadente, in frusta rumpi, servato homine, modo dono sit acceptus, ex ipsomet autore habetur. Qvamvis supra fidem esse dicat; referam tamen qvod verum est, apud populos illos Mahumedanæ religioni addictos; Turcas nimirum tantæ dignationis esse; ut putent se ipsos ex usu hujus lapidis, à qvovis infortunio incolumes servari & cadentium damnum prohibere. Hinc factum, ut viri prædivites potissimum, qvando eqvitandi se offert*

occasio, habenas eqvorum pectorales, numerales & phaleras, qvin imo & eqvorum capita illo exornent, ut liceat dicere lapidem hunc Turcicum fortasse vocabulum sortitum. Non dissimilia *Franciscus Rueus libr. 2. c. 18.* de hoc lapide narrat. *Ostendendis porro prodigiis illustris plurimum est Turcois, ut & vix credibili virtute ferentem ab imminente periculo (tanqvam videlicet innato contra adversa qvæqve qvodam amuleto medicamentoqve) fortiter vindicare, celebretur. Anselmus Boetius, Historia Gemmarum & Lap. lib. 11. c. 116. Maxime autem ad casum commendatur, qvem ipsa excipere, ne gestans lædatur, ab omnibus creditur.* Sub finem capitis addit: *Nonnullis inimicitias extingvere ac inter virum & uxorem amorem reconciliare creditur. Olaus Wormius in Musæi descriptione c. 18. p. 106. tradit: Multi ad casum mirabiles ejus vires experti sunt. Anselmus Boetius in Histor. Gemm. & Lap. libr. 11. c. 117.* narrat Turcoidem pulsando diei horas indicare: *Opinantur nonnulli Turcoidem horologii vicem præstare, ac diei horas si ex filo indice & pollice comprehenso intra vitri concavum palmaris vel minoris latitudinis pendeat, ostendere. Tot enim pulsus ad latera vitri, qvot horæ diei fuerant.* Idem credi vulgo *Olaus Wormius* loco modo citato testatur.

§. 30.

Malachites viridis cum Turcoide magnam habet cognationem, unde etiam virtutes illi fere pares attribuuntur. Ita enim *Albertus Magnus lib. 2. c. 12. §. 4. Malochites, qvem & alii Melonitem vocant, fertur qvod virtutem habeat custodiendi gestantem se à nocivis casibus, & similiter cunabula infantum.* Id qvod *Marbodæus* metro inclusit:

Infantum cunas virtute sua Malachites
Protegit, & casus abigit qvoscunqve ferinos,

Ne teneros artus pars possit iniqva nocere.
Dat lapidi pretium virtus cumulata decore.

Gemmam hanc non modo reddendis signis laudatam esse, sed & infantibus appensam eos singulari facultate à periculis defendere, immunesqve custodire, autor est *Plinius libr. 37.* confer. *Anselmum Boetium* libr. II. c. 113. hæc narrantem: *Prædicatur etiam maximas habere virtutes & facultates: gestantem nempe defendere, ne tonitru vel fulmine lædatur, ne in animi perturbationem incidat, ne contagium ab aliqvo accipiat, neve fascinetur. Ob qvam causam pueris appenditur, qvi hac ratione à terriculamentis diurnis vel nocturnis immunes sunt, ac ab omni fascinatione tuti existimantur.* Qvibus *Chioccus in descriptione Musæi Calceoarii hæc addit: Apud Germaniæ populos invasit hæc opinio de Malachite, qvam bona, qvam vera, dicant ipsi: gestant, si modo dono sit accepta, nihil mali posse evenire, tutumqve à periculis conservare dicunt. Qvod si qvis pravus eventus sit futurus, prius gemmam frangi scindive asserunt, portentum evidentissimum alicujus futuri infortunii. Qvin imo affirmant, si gestans illam fortuito aut ex eqvo altove cadat, gemmam vice gestantis, ictum in sese ipsam suscipere. Wormius* qvoqve in *Musæo suo* similia fere tradit. *Volunt autem gestantem eum à tonitru & fulgure non lædi, nec animo turbari, aut contagio infici: fascinationem à pueris ut arceat, eorum collo suspenditur.* Et hæc de erroribus circa gemmas observatis in præsenti qvoad historiam dixisse, sufficiat.

SECTIO

SECTIO II. PHYSICA.

§. 1.

CUm omnis cognitio noſtra, qvod res attinet naturales, incipiat à ſenſibus, oppido manifeſtum erit, qvicqvid de corporum & rerum naturalium indole, virtute, temperie aut effectis nôrunt homines, id experimentorum ope didiciſſe. Hæc enim (actus qvippe) ſi iterentur, pariunt experientiam. Qvæ eſt memoria rerum ſingularium præteritarum, ſenſuum judicio approbata; vel, ut alii deſcribunt, obſervatio eorum, qvæ ſæpius eodem modo eveniunt.

§. 2.

Experientia hæc eſt vel *propria* vel *aliena:* Illa noſtra induſtriâ, indagando reconditas rerum vires & effectus, comparatur; imprimis ſi inſtrumentorum machinas, qvas ſolertis ævi noſtri curioſitas invenit, aut Matheſis ſuppeditavit, adhibeamus, ac dijudicemus. *Hæc*, (aliena) experientia ex libris, aut fide dignorum artificum teſtimoniis hauritur. Ubi qvidem non ſemper opus eſt, ut à qvo experimentum petis, eum ſimul debere eruditum eſſe, reqviras. Nam multa in hoc mundi theatro, vel ruris alumnos obſervaſſe, compertum eſt: puta in terræ qvalitatibus, aëris temperie, ſeminum proventu, ſtirpium arborumqve ætatibus, magnitudine, ſpecie, partibus, animalium indole, qvalitatibus. Et qvæ non egregia experimenta artium mechanicarum, etſi illiberalium, magiſtri obſervârunt? qvæ Phyſicæ doctores ſæpius latent.

§. 3.

His in anteceſſum qvaſi allatis, *errores circa gemmas* ſupra recenſitos refutabimus vel ex *propria*, vel *aliena experimentorum fide.* Sed anteqvam id faciam, lubet qvædam

dam de causa errorum jam dictorum philosophari. Quæ si non infallibiles, probabiles tamen videri poterunt, ut plurima in physicis. *Prima*, eaqve communis, est imperitia rerum naturalium, ex defectu experimentorum & nimia credulitate orta. Pauci enim veterum scriptorum id operæ dederunt, ut qvæ vulgo de hoc vel illo corpore jactabantur, ipsimet experiri, aut in abditas eorum causas penetrare studuerint; sive qvod suppetiæ ad scrutandas naturæ vires deficerent; sive qvod ignaviam curiositati præferre mallent. Itaqve ab aliis falso tradita, ad posteros propagarunt, ut errores eundo qvasi per ætates, robur qvoddam acqvisiverint plurimi.

§. 4.

Alteram horum *causam*, hic esse *figuras* in descriptione qvarundam gemmarum à certis scriptoribus usurpatas arbitramur. Hæ deinde in sensu proprio acceptæ, errores pepererunt Poëtarum fabulis non dissimiles. Sic, qvæ de adamantis duritie primo dicebantur, qvod fere nullo modo frangi qveat, & adeo indomabilis videatur; deinceps per figuram, aliis vocabulis expressa, errorem de duritie insuperabili genuerunt. Idem contigit circa ejusdem perseverantiam innocuam in igne &c.

§. 5.

Tertiam causam statuimus superstitionem vel ex arte magica, vel diabolica illusione qvandoqve ortam. Nam ut Deus olim in ornatu summi sacerdotis & lapides pretiosos adhiberi voluit, qvos observavit ille, cum responsa dare vellet populo: Ita Diabolus, ut est simia DEI, inde forsan qvasdam lapidibus plusqvam naturales vires affingere ansam sumsit, & mortalibus parum cautis postea persuasit. Qvæ tamen nostra conjectura, si cui minus probatur, cum eo pertinaciter contendere nolumus.

§. 6.

§. 6.

Qvarta errorum *causa* videtur esse, nonnullorum gemmariorum & mangonum fraudulentia, qvi, ut cariori precio venderent gemmas, venustate qvandoqve minus placentes, miras eis affinxerunt affectiones aut virtutes. Unde error ab artificum fraude manavit ad turbam vulgi credulam.

§. 7.

Sed consideratis nunc causis, speciatim errores juxta duplicis jam designatæ experientiæ examen notabo. Sic, qvod adamantis duritiem descriptam attinet, illa experientiæ repugnat & qvidem plurium scriptorum. *Anselmus Boetius in Histor. Gemm. & Lap. libr. II. cap. 4.* testatur nullum hoc seculo inventum esse, qvi malleo non in scrobem redigi potuerit. Conf. *Worm. in Musæo c. 17. Clusium libr. 1. Aromatum cap. 47. Jonstonium in Thaumaturgia classe 4. c. 20.* Atqve hinc artificibus notum, adamantem in mortario posse contundi, & in pollinem redigi. Imo certis experimentis constat, adamantem, annulo cui inclusus est, in pavimentum decidente, dissiliisse. Nec ignotum aurifabris, qvod adamas pulvere adamantis poliatur & cæletur; &, si mallei ictu tangatur, sæpius frangatur.

§. 8.

Igne illum domari posse, tam propria qvàm aliena experientia confirmo. Ex *Jonstonii* enim *Thaumaturgia classe 4. c. 20. constat, qvod ignibus cedat adamas & in calcem diuturna flamma redigatur.* Deinde etiam hunc incalescere, tum igne, si tincturam, ut aurifabris notum, applicare illi volumus; tum etiam attritione diuturna panni ipse expertus sum. Et alio experimento cognovi, in cineres & calcem redigi posse.

§. 9.

Plumbo adamantem solvi itidem experimentis re-

pugnat: de qvibus videatur *Anselmus Boetius libr. 11. c. 4. Wormius in Musæo c. 7. Clusius libr. 1. Aromatum c. 47.* Ipsi etiam tentavimus experiri liqvido plumbo injicientes particulam aliqvam adamantis impolitam, qvam deinceps in crucibulo eadem figura inviolatam reperimus.

§. 10.

Sæpius etiam experiri tentavi, an adamas vires æmuletur magnetis; & falsum esse, qvod vulgo de his traditum fuit, deprehendi. Error forte hic enatus per fraudem artificis, qvi vel acum in experimentum adhibuit per se magneticam, vel jam magnetis virtute instructam, vel etiam particulam magnetis annulo sub adamante simul inclusit, ut deinceps acus attritæ actiones ab affrictione adamantis processisse viderentur. Eandem plane causam erroris *Anselmus Boetius libr. 11. H. G. & Lap. c. 4.* adducit: *Adamas perhibetur vere ut magnes septentrionem ostendere, & ferrum ea facultate inbuere. Sed vereor, ne ferro omnis facultas insit, & falso adamanti ascribatur. Albertus Magnus* licet in omnibus ferme cum iis faciat, qvi falsa pro veris credulis persuadent; in hoc tamen veritati calculum addidisse perspicitur suum. *Libr. 11. Mineralium cap. 1. §. 2. scribit: Sunt qvidam, qvi illum ferrum ad se trahere mentiuntur.* Falsum qvoque esse, qvod de diffidio adamantis & magnetis refert, proprio didici experimento. Qvemadmodum nec noctu, nisi attritum & calefactum lucere, ex *Roberto Boyle, in observationibus de Adamante in tenebris lucente, didici.* Illum qvoqve non in auro, nec in crystallo nasci, observat *Clusius libr. 11. Aromatum c. 47.*

§. 11.

Præterea hircino sanguine adamantem etsi calido, non emolliri propria etiam experientia novi. Nec castita-

ſtitatem illum aut furtivos amores prodere, *Anſelmus Boetius* loc. all. obſervavit. *Experientia*, inqvit, *& ratio, iſta adamanti non vere tribui demonſtrat. Nam ſive cum marito, ſive cum alio Venerem exerceat uxor, eundem actum naturalem & ad generis humani conſervationem neceſſarium exercet. Hunc ut vitioſum natura non agnoſcit, ita nec adamas. Qvi ſi vitium vel peccatum commiſſum fuiſſe, cognoſcere deberet, tantum naturali & ingenita ſua facultate id præſtare poſſet. Sed ſi natura non poteſt, nec ille poterit &c.* Huc referas & alias fabulas, qvæ effectus morales huic gemmæ contra ſanam rationem affingunt. Qvis enim credat, gemmam in animos hominum agere, atqve illos vel ad virtutem vel ad vitia ſtimulare. Certe hoc libero hominis arbitrio repugnat, qvod in naturalibus & moralibus adhuc habet. Nec ullo certo experimento probari poterit. Uti & ipſe deprehendi, falſum eſſe, veneno præſente eum ſudore madere.

§. 12.

Ad fabulas refero, qvæ de rubini virtute præſaga ſparguntur. Lubet tamen de rubino hic commemorare, qvæ ex viro bonæ fidei percepi. Erat gemmarius, vir peritus, prudens & dives, qvæ tria in gemmario qvidam reqvirunt. Hic cum aliqvando manus lavaret, & annulum in digito haberet, mox prandio ſumpto, forte rubinum ſuum annulo incluſum alias mira oculorum delectatione fulgentem, obſervat, omnem ſplendorem amiſiſſe, & obfuſcatum eſſe. Cum igitur aliorum relationi credens ſibi firmiter perſuaderet, aliqvod infortunium ſibi inſtare, remoto ex manu annulo, & in ciſtam repoſito; accidit, ut elapſo octiduo, unus ex filiis, variolis tum laborans moreretur. Unde recordatus phœnomeni circa rubinum obſervati, illum ex ciſta depromptum denuo aſpicit, ac

ſplendorem priſtinum recepiſſe eum obſervat. Qvæ res opinionem de virtute præſaga rubini confirmavit. At dum poſtea iterum manus lavaret, & inter prandendum forte illum iterum intueretur, ſplendorem gemmæ denuo obſcuratum deprehendit. Qvare nova ſollicitudo animum ſubiit, novum imminere ſibi infortunium. Verum poſtea opinione fallente, dum nihil adverſi contigit; in mutationis hujus cauſas inqvirens, experitur, aqvæ guttulam, qvæ inter rubinum & folium, ut vocant, gemmarii penetraverat, lucis obſcuratæ in illo cauſam exſtitiſſe, & iſta deinde exhalante, ſplendorem qvaſi rediiſſe.

§. 13.

Sapphirum conciliare geſtantibus gratiam Principum, aut prodere mutatione coloris impudicorum hominum illicitos amores, aut excitare animum ad pietatem, fabula eſt. Qvam gemmarii certis experimentis edocti bona fide affirmarunt inanem eſſe. Et ſane nulla ratio idonea excogitari poteſt, qvæ facultatem iſtam in lapide probare qveat. Nolo recenſere exempla, qvæ qvicqvid fabularum hic vulgo afferri ſolet, eludant. In eundem cenſum referas, qvæ de Smaragdo & granato ſupra recenſuimus virtutes fictas: ut recenſuiſſe illas, ſit refutaſſe. Qvia nullo certo experimento edoceri poſſunt. Experientiæ qvoqve repugnat, qvod de aliis gemmis ſupra commemoravimus: ut de amethyſto, hyacintho, berillo, topaſio, cryſolitho, opalio, oculocati, ſardio, ſardonyche, achate, jaſpide, heliotropio, turcoide, & malachite. Viribus nempe præternaturalibus pollere illas, ad producendos effectus morales, nullo documento rei gemmariæ periti demonſtrare poſſunt. Qvapropter non eſt, ut in refellendis diutius immoremur nugis.

§. 14.

§. 14.

Qvod de Hyacintho *Bellovacensis* narravit, adeo illum durum esse, ut findi & sculpi recuset, experientiæ repugnat. Nam & sculpi potest, & ab aliis gemmis duritie superatur. Ejusdem fidei narratio est, quæ de berillo supra allata fuit; quod nempe præ omnibus in natura rebus, hoc habeat singulare, ut in sphæricam figuram redactus soliqve expositus, certo aliqvo puncto observato focum excitet. Verum ut ex opticis notum, hoc cum omnibus diaphanis habet commune: ut sunt cryſtallus, vitrum, glacies, & si qvæ aliæ gemmæ diaphanæ. Falsum qvoque est topasium aquæ ferventis æstum in illam immissum tollere. Hoc qvidem certum, grandioris molis topasium in particulam aqvæ ferventis immissum, illius æstum, ut alia corpora frigida, imminuere. Idem sentias de reliqvis effectis physicis, qvæ supra gemmis enarratis tributa fuerunt. Subjungerem nunc vires & effectus, qvos gemmæ producere idoneæ sunt; nisi *Anselmus Boëtius, Adrianus Tollius & Johann de Laët in Historia Gemm. & Lap. libr. 1. c. 25. & 26.* id jam occupassent. Nempe non negamus gemmas affectionibus certis viribusq; pollere naturalibꝰ, ut alia corpora; sed qvæ illis tribuuntur affectiones, vel ascribuntur effectus naturæ vires corporũ excedentes, qvi certis experimentis repugnant, aut sine ratione finguntur, pro erroribus vulgi habemus. Unde enim istæ facultates & effectus? Non à natura, qvæ sibi convenienter agit; nisi Deus eam supra vires elevet. Ut astra credamus gemmis largiri vim in animos hominum operandi, eosqve pios aut castos reddendi, nulla ratione induci possumus. Multo minus nobis fit verisimile, à forma aut temperie lapidum, hæc, qvæ vulgo prædicantur, esse. Nec fidem meretur, qvæ eis vis magica tribuitur, v. gr. opthalmio vel o-

palo, qvod invisibilem reddat, ut de Gygis annulo legitur. Eqvidem fieri potest, ut magica arte aliqvis producatur effectus, qvi gemmæ videatur esse; revera autem ejus non est; Cujus generis fallaciæ passim leguntur. Nulla enim connexio naturalis inter causam & effectum talem reddi potest. Sæpe etiam aliqvid præsente gemma fit, qvod perperam illi, ut causæ, à vulgo imperito tribuitur. Unde multi in physicis errores nascuntur, dum causa per accidens cum causa per se inepte confunditur. Itaqve missis illis, abrumpo telam hanc, Deumqve ter optimum maximum veneror, ut dum gemmas contemplamur, in nobis spem confirmet, videndi aliqvando * cœlestem Hierosolymam gemmis pretiosissimis æternum fulgentem & corruscantem.

* *Apocal. XXI.*

Soli Deo Gloria!

ADDITAMENTA.

I.

Si adamas, qvem summus Hebræorum Pontifex gestâsse dicitur, colorem prout populo prospera vel adversa fata imminerent, mutavit; non necessum est, ejus causam cum *Anselm. Boëtio de Boot lib. 1. c. 3. de Lap. & Gemm.* spiritibus tantum tribuere.

II.

Si mali spiritus loca fœtida, horrida & solitaria amant; non inde conseqvitur, bonos propter splendorem, pulchritudinem & dignitatem velle

pro

pro receptaculo habere v. gr. gemmas: ut laudato Boëtio loc. alleg. p. 126. videtur.

III.

Si adamanti certi characteres aut figuræ insculptæ sunt, vis operandi, si qvam exserit, non facultati ejus naturali adscribi debet.

IV.

Pertinacis homo ingenii, cum adamante non adeo convenienter comparari potest.

V.

Ut aliarum gemmarum, ita amethystorum pretia hominum opinio auget. Interdum tamen affectiones illarum simul attenduntur. Sic qvia amethysti in Misnia reperti, crystalli instar molles censentur, his præferuntur orientales; qvippe duriores & puriores. v. Boët. l. 2. c. 33.

VI.

Si crystallus per fraudem gemmariorum, alios colores induere vel mentiri potest; nihil obstat, qvò minus & in aliis gemmis fraus latere possit.

VII.

Qvod *C. Tacito de Mor. German.* c. 5. incognitum fuit: *Argentum & aurum propitii, an irati Dii* (Germanis) *negaverint*, dubitanti; id post Caroli M. ævum, pluribus innotuit; cum scrutari venas argenti aurive illi cœpissent.

VIII.

VIII.

Physica Cartesiana, Peripateticæ præferenda est.

IX.

Longævitatis Patriarcharum, caussa non solum temperamentum, & simplex victus ratio fuit; sed & aliæ naturales caussæ.

X.

Gemmas omnis generis in Misnia reperiri, ad nobilitatem regionis facit.

XI.

Granatus Bohemicus, orientalem granatum pulchritudine & pretio superat.

XII.

Berillus Misnicus, aliis peregrinis, etiam ab Italis præfertur.

XIII.

Lapis Albis seu Albinus, tam in Misnia qvàm in Bohemia repertus, omnes pseudoadamantes & duritie & splendore superat.

XIV.

Topasius orientalis nihil aliud est, qvam sapphirus in albido colore luteus.

XV.

Amethystus orientalis nihil aliud est, qvam sapphirus in cœruleo purpurascens.

(o)

